

Inkomensbeleid

Bij voortgaande consumptie daalt het grensnut van een goed, zegt Gossen. Zijn uitspraak ligt voor de hand. Minder voor de hand liggend is het om Gossens uitspraak op het inkomen toe te passen: iedere extra gulden verschaft de ontvanger ervan minder genoeg. De totale maatschappelijke welvaart zou dan kunnen worden verhoogd door het inkomen flink te spreiden. Wordt de theoretische consequentie van de (eerste) wet van Gossen niet vaak getrokken, de praktische uitwerking van het inkomensverdelingsbeleid staat dicht bij de theorie. Niet alleen de beloningsverschillen tussen de produktiefactor arbeid en de overige produktiefactoren zijn drastisch verminderd, maar ook binnen de produktiefactor arbeid is flink genivelleerd. De beperkte loonmaatregel in 1982 zet deze trend voort. De aftopping van de vakantietoeslag en de korting op de prijscompensatie voor de hogere inkomens, maken de verschillen kleiner.

De werkgeversorganisaties en, zij het aarzelend, sommige werknemersorganisaties hebben waarschuwend de vinger voor de gevolgen geheven. De belastingopbrengst zal afnemen (een extra gulden op een laag inkomen levert nu eenmaal minder aan belasting op dan wanneer die gulden bij een hoog inkomen terecht komt), en de besparingen komen onder druk te staan. Ernstiger nog vinden zij dat geen acht wordt geslagen op de schaarsteverhoudingen op de arbeidsmarkt. De bereidheid om vuil en onaangenaam werk te doen, zou door de nivellering verminderen, en managers en technici zullen massaal de wijk naar het buitenland nemen. Pen houdt er, wat de arbeidsmarkt betreft, een interessante afwijkende visie op na. In het *Economisch Dagblad* stelt hij dat de nivelleringsstrend juist geheel op de schaarste op de arbeidsmarkt is afgestemd 1). „Onderaan” de inkomensverdeling is er een tekort aan arbeidskracht waardoor de inkomens omhoog moeten, terwijl „bovenaan” van een overschot (met name van academië) sprake is. Hier is een loondaling wenselijk. Pen is echter een roepende in de woestijn. De teneur is toch dat de nivellering de grens bereikt of overschreden heeft.

De overheid heeft bij het inkomensbeleid echter niet alleen met economische overwegingen, maar ook met rechtvaardigheidsoverwegingen te maken. Leidraad voor het beleid is daarbij de doelstelling dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen. De personele inkomensverdeling is hiervoor een gebrekkige maatstaf. Er wordt geen rekening gehouden met het aantal personen dat van het inkomen afhankelijk is, en met het samenvallen van inkomens binnen een huishouding.

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft onlangs een rapport uitgebracht waarin het inkomen in relatie met de samenstelling van het huishouden centraal staat 2). Uitgangspunt is het „sociale minimum”, dat in het kader van de Bijstandswet als norm geldt voor een echtpaar zonder kinderen. Met de zogenaamde „equivalentiefactor”, die uit budgetonderzoeken is afgeleid, wordt dit inkomen bijgesteld voor het aantal kinderen dat ten laste komt van de verdienende partner(s). Het aldus berekende norminkomen wordt vergeleken met het totale inkomen per huishouding. Het SCP onderscheidt vervolgens vijf zogenaamde „welvaartsklassen” die van „onder het minimum”, „net boven het minimum” (maximaal 25%), tot „ver boven het minimum” (meer dan 100%) variëren. Op grond van een enquête uit 1979 concludeert het SCP dat meer dan een derde deel van alle inkomens-trekkers zich in de laagste twee klassen bevindt. Minder dan 25% bevindt zich in de hoogste klasse. Vergeleken met de personele inkomensverdeling is het opvallend dat huishoudens uit de laagste welvaartsklassen, niet per se in de

laagst genummerde decielen van de personele inkomensverdeling hoeven voor te komen. De spreiding van de „zwakke schouders” is dus groter dan de inkomensverdeling suggereert. Het inkomensbeleid zal met dit gegeven rekening moeten houden. Twee ontwikkelingen zijn in het kader van het draagkrachtprincipe in het bijzonder van belang.

In de eerste plaats is dat de ontwikkeling van de vaste kosten in het huishoudbudget die door het SCP als „alarmerend” wordt gekwalificeerd. Woonkosten, kosten voor medische voorzieningen en energiekosten leggen een toenemend beslag op de vrij besteedbare ruimte van het inkomen. De prijsstijging van de vaste componenten in het budget weegt extra zwaar voor de lagere inkomens. De prijscompensatie biedt onvoldoende soelaas. Zij loopt immers niet alleen achter, maar „weegt” de prijsstijging van de vaste lasten op basis van het gemiddelde uitgavenpatroon in 1974/1975 van een gezin met een inkomen dat net onder de ziekenfondsgrens ligt. Lagere inkomens worden niet volledig gecompenseerd. De openstaande gas- en elektriciteitsrekeningen zijn wat dat betreft een teken aan de wand.

Een tweede punt dat bij het draagkrachtprincipe aandacht verdient, is de deniverende werking die van dubbele inkomens uitgaat. Dubbele inkomens komen vooral voor in de hogere welvaartsklassen. Bovendien geldt dat hoe hoger het inkomen van de hoofdkostwinner is, des te groter de kans is dat ook de partner een behoorlijk inkomen verwerft. Het lijkt voor de hand te liggen om hier de „sterkste schouders” te zoeken. Het draagkrachtprincipe botst dan echter met de maatschappelijke ontwikkeling die vooral in de richting van verzelfstandiging van inkomens en individualisering van inkomens-trekkers gaat. De politiek zal de keuze moeten doen.

Het inkomensbeleid staat voor een zware opgave. Het zal economische motieven met rechtvaardigheidsmotieven moeten zien te verzoenen. Volgens sommigen is het voeren van een inkomensbeleid in een periode van stagnerende economische groei zelfs een onmogelijkheid. Zo stelt Thurow dat de groep die haar plaats in de inkomensverdeling bedreigd ziet, altijd met succes de aanval kan pareren 3). De inzet van de bedreigde groep zal namelijk groter zijn dan die van de profiterende groep omdat het dreigende inkomensverlies per persoon groter is dan de inkomenswinst per persoon van de aanvallende groep (in casu de „rest” van de inkomens-trekkers). Ook is de organisatiegraad van de verdedigers hechter dan de diffuse organisatiegraad van de aanvallers. Zo zullen eenmaal ingenomen posities in crisistijd worden geconsolideerd, waardoor de doeltreffendheid van de crisisbestrijding wordt ondermijnd.

In hoeverre Thurows visie voor Nederland opgaat, valt moeilijk te zeggen. Het heftige verzet van de medisch-specialisten tegen inkomensmaatregelen wijst echter wel op enige realiteitswaarde van zijn theorie. Dit zou betekenen dat alleen een inkomensbeleid dat zich op vage, diffuse inkomenscategorieën richt, kans van slagen zal hebben. Maar of dat recht doet aan draagkrachtprincipes en aan de verhoudingen op de arbeidsmarkt is de vraag.

H. Kamps

1) *Economisch Dagblad*, 9 februari 1982.

2) Sociaal en Cultureel Planbureau, *Inkomen en rondkomen*, Staatsuitgeverij, Den Haag, 1981.

3) Zie b.v. het themanummer van *Intermediair* over het inkomensbeleid, 8 mei 1981.